

Bogdan Stojsavljević

POVIJEST SELA

(Hrvatska — Slavonija — Dalmacija
1848—1918)

Prosvjeta, Zagreb 1973, 395 + 32 stranice

Knjiga »Povijest sela« ima dvadeset i sedam poglavlja. U prvih dvadeset i šest obrađene su Hrvatska i Slavonija, a u posljednjem Dalmacija. Poglavlja autor započinje iznošenjem nekoliko osnovnih misli o izvjesnom problemu da bi zatim naveo niz primjera na kojima taj problem analizira. Pored opisa i pojedinih primjera Stojsavljevića pruža mnoštvo podataka, ilustracija i crteža, kojima argumentira svoju deskripciju, a čime čitaoca motivira na praćenje teme i stvara dojam temeljitosti.

U prvom poglavlju govori o tropskom sistemu, u drugom, trećem, četvrtom i petom, o problemu odnosa vlastele i seljaštva na primjerima sukoba oko šuma i pašnjaka (pokazujući i tok pojedinih segregacionih parnica). U nekoliko poglavlja obradio je raspadanje kućnih zadruga, s aspekta promjene patrijarhalnih odnosa u periodu akumulacije kapitala i prodiranja inovacija u poljoprivredu. On zapaža da su doseljenici (Mađžari, Česi i drugi) imali važnu ulogu u širenju upotrebe pojedinih alata i strojeva u poljoprivredi. Oslanjajući se na dostupne izvore Stojsavljević opisuje ne samo proces ulaska seljačkog gospodarstva u kapitalističke odnose, koji je pratilo i zaduživanje seljaka, nego te procese analizira i iznutra. Tako opisuje ili citira tadašnje suvremenike, način života u porodici — udaju, oporuku, čak i jela koja su seljaci pripremali na svojim skromnim trpezama.

Stojsavljević u ovoj knjizi pruža čitaocu materijal i o nekim uzrocima migracije (pečalbe) seljaštva, socio-kulturnim faktorima raspada seljačkog društva i stvaranja klasnih odnosa u selu. To je bilo popraćeno i formiranjem gospodarskog društva, osnivanjem poljoprivrednog školskog središta u Križevcima, pokretanjem seljačkih novina i sl., kao institucionalnim oblicima izraslim na novim društvenim odnosima u selu i poljoprivredi.

Po naslovu knjige Bogdana Stojsavljevića čitalac očekuje nizanje kronoloških činjenica o transformaciji slavon-

skih, dalmatinskih i hrvatskih sela u periodu prodora kapitalizma na selo i poljoprivredu, ali ih u knjizi ne nalazi. U knjizi nema ni cjelovitijeg sagledavanja društvenih promjena u agraru i njihove temeljite analize u periodu raspada autarhičnog seljaka i poljoprivrede, kućnih zadruga i patrijarhalne porodice, industrijalizacije sela i agrarne revolucije. Ona je zapravo rezultat prikupljanja i sistematiziranja građe iz naše agrarne prošlosti, koja tek treba da posluži temeljitijim sociologijskim analizama društvenih procesa u našem društvu krajem XIX i početkom XX stoljeća. To, naravno, ne umanjuje vrijednost knjige, nego joj naprotiv pridonosi. Ona predstavlja sistematiziran dokumentacioni materijal napravljen na temelju mnoštva podataka i izvora i kao takvu treba je prihvatiti.

Na kraju, mogli bismo reći da je »Povijest sela« vrijedan sakupljen materijal za analizu prilika u selu druge polovice 19. i početka 20. stoljeća.

Ivan Cifrić

Lazo Antić

SAMOUpravne INTERESNE ZAJEDNICE I NJIHOVA DRUŠTVENO-EKONOMSKA FUNKCIJA

Globus, Zagreb 1974, 198 stranica

Krupan i odgovoran društveni zadatak: osnivanje samoupravnih interesnih zajednica, njihovo funkcioniranje na stvarnim društveno-ekonomskim odnosima, tema je Antićeva razmatranja. Ovaj pionirski napor svakako je značajan prilog sveobuhvatnom društvenom zadatku — procesu formiranja društva na novim, samoupravnijim, principima.

Podijeljena u sedam poglavlja, od kojih su prva četiri na neki način pregled društvene i teorijske baze na kojima samoupravne interesne zajednice počivaju, a ostala tri govore o njihovim oblicima i sadržajima, knjiga je zapravo podijeljena u dva dijela. U uvodnom poglavlju *Zadovoljavanje zajedničkih i općedruštvenih potreba* autor klasificira ukupnu društvenu aktivnost kao proizvodnu i neproizvodnu. Neproizvodne djelatnosti dijeli prema mogućnosti za-

dovoljavanja potreba u zajedničke potrebe (naučno-istraživački rad, opće i usmjereno obrazovanje, prosvjeta i kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, invalidsko i mirovinsko osiguranje, itd.) i općedruštvene potrebe (općenarodna obrana, Jugoslavenska narodna armija, predstavnički i državni organi i društvene organizacije). Kako je moguće da pri zadovoljavanju zajedničkih i općedruštvenih potreba određeni oblik potrošnje može biti ekonomski nerentabilan, ali ne mora biti i ekonomski neracionalan, Antić se zalaže da se zajedničke potrebe lociraju i dogovorno rješavaju, a opće društvene reguliraju zakonskim putem.

U poglavlju *Način zadovoljavanja zajedničkih i općedruštvenih potreba* autor analizira dosadašnji sistem financiranja koji se svodio na finansiranje ustanova i iznosi nov kojim bi se finansirali programi. Novi je sistem korak dalje u provođenju deetatizacije, podružljavanja i stvarne demokratizacije.

U poglavlju *Dosadašnja aktivnost u formiranju samoupravnih interesnih zajednica* Antić nam daje prikaz geneze ideje o samoupravnim interesnim zajednicama, tj. promjene te ideje tokom društvene revolucije. Uočava se sve veća uloga mjesne zajednice, koja postaje poseban tip interesne zajednice, a samim tim jačanje uloge općine kao osnovne radne i životne zajednice radnih ljudi i građana.

Poglavlje *Reguliranje materije o samoupravnim interesnim zajednicama* postavlja osnovu na kojoj će se formirati teoretski model samoupravnih interesnih zajednica (iz Platforme za X Kongres SKJ i Ustava SFRJ). U poglavlju *Samoupravne interesne zajednice kao sredstvo za dogovaranje interesenata* autor piše o biti poslovanja samoupravnih interesnih zajednica i nalazi da to nije pukom racionalno zadovoljavanje potreba interesenata nego samoupravno sporazumijevanje, kojim se u prvom redu usklađuje zajednički interes s općedruštvenim interesom u slobodnoj razmjeni rada, kojom se rješavaju međusobni odnosi interesenata. Iako teritorijalno neograničene zbog lokalnog karaktera zajedničkih potreba, samoupravne interesne zajednice logično će se vezati za općine.

U poglavlju *Društveno-ekonomski okviri za formiranje samoupravnih interes-*

nih zajednica Antić zaključuje da proces samoupravnog udruživanja mora teći na teritorijalnom i funkcionalnom principu, a to znači da ga treba graditi na općim i posebnim društvenim dogovorima. Slobodna razmjena rada između zainteresiranih odnosi se na područja obrazovanja, kulture, zdravstvene i socijalne zaštite. U tom se kontekstu javlja solidarnost i uzajamnost radnih ljudi koja ipak najpresudniju ulogu igra u invalidskom i mirovinskom osiguranju. Stanovanje i stambena izgradnja kao i komunalne djelatnosti specifičnošću problematike upozoravaju da nije dovoljno definirati opseg prava, visine i načina izdvajanja sredstava nego je potrebno zajednički unaprijediti poslove.

U zaključnom poglavlju *Usklađivanje područja djelovanja* autor uočava da se aktivnosti samoupravne interesne zajednice ne mogu po djelatnostima jasno razgraničiti, i da je njihovo poslovanje u velikoj mjeri komplementarno. Društvena aktivnost ipak bi se mogla grupirati u tri ne strogo odjeljena područja i to: djeca i omladina, radna porodica i stambeno naselje.

Knjiga Laze Antića pored teorijske i metodologijske ima i aplikativnu vrijednost čemu pridonosi obilje podataka kojima se autor služi, i velik broj grafičkih prikaza pojedinih strukturalnih elemenata. Njegov je rad u svakom slučaju vrijedna rasprava o esencijalnim pitanjima društveno-historijskog trenutka razvoja samoupravne prakse i teorije.

Vjeko Afrić

Dušan Čalić

MARKSIZAM I SAMOUPRAVLJANJE

Globus, Zagreb 1974, 207 stranica

Dušan Čalić u svojoj knjizi razmatra i utvrđuje kauzalnu vezu između naše svakodnevne samoupravne prakse i klasičnih izvora marksističke teorije. Na temelju tekstova Marxa, Engelsa i Lenjina autor želi dokazati da je upravo samoupravni socijalizam onaj pravi put promjene društva na koji je i Marx mislio kada je pisao o asocijaciji slobodnih proizvođača.